

ІННОВАЦІЙНІ ЗМІНИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІКИ МАЙБУТЬОГО

INNOVATIVE CHANGES OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES AS A MEAN OF THE ECONOMY OF THE FUTURE

Любовь КРАВЧЕНКО,
кандидат економічних наук,
Миколаївський національний університет
ім. В. О. Сухомлинського

Lyubov KRAVCHENKO,
PhD in Economics,
V. O. Sukhomlynsky
National University of Mykolaiv

Постановка проблеми. Визначальним фактором підвищення ефективності національної економіки України є впровадження інноваційної моделі економічного розвитку, суть якої полягає у використанні у сфері виробництва досягнень науки і техніки, які реалізуються в інноваційній діяльності суб'єктів господарювання. Мале та середнє підприємництво являє собою суттєву структурну частину ринкової економіки, елемент конкурентного ринкового механізму. Без малого та середнього бізнесу економіка не може ні функціонувати, ні розвиватись; саме малий та середній бізнес, оперативно реагуючи на зміну ринкової кон'юнктури, надає ринковій економіці необхідної гнучкості. Крім того, малий бізнес мобілізує значні фінансові та виробничі ресурси населення. В економіці розвинених країн на малий та середній бізнес припадає 90% усіх підприємств і 20-60% ВВП.

Успішне проведення ринкових реформ в Україні неможливе без ефективної структурно-інвестиційної політики перебудови економіки з метою створення інноваційної програми для підприємств малого та середнього бізнесу. Нині на малих підприємствах майже призупинені інноваційні процеси: закриваються інноваційні проекти, не надходять інвестиції, втрачається науковий потенціал. Перспективою виходу України з кризи може бути створення потужної виробничої бази за участю інноваційних перетворень на підприємствах малого та середнього бізнесу. В її основі повинні лежати передові технології, новітня техніка, організаційно нові форми праці. У виробничій сфері залучення інвестицій є також засобом забезпечення споживача потрібним товаром, насичення ринків вітчизняною продукцією, збільшення надходжень у бюджет держави, гарантом розвитку всіх її сфер. Для успішного залучення інвесторів у розвиток економіки малих та середніх підприємств необхідно створити умови для їх діяльності, тобто сформувати досконалу виробничу базу як України, регіонів у цілому, так і кожного господарюючого суб'єкта зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасним проблемам інноваційних перетворень у виробничому комплексі малих та середніх підприємств присвячені наукові праці таких вчених-економістів, серед яких: Бажал Ю., Бланк І., Гайдуцький А., Гаркуша О., Гриньов А., Гриньова В., Гуткевич С., Кісіль М., Топіха В., Туган-Барановський М., Чупіс А. та ін. Важливий внесок у вивчення проблем інноваційної діяльності внесли закордонні учені-економісти: Санто Б., Твісс Б., Шумпетер Й., Перлакі І., Друкер П., Томсон В., Терпецький Н., Пригожин А., Фатхутдинов Р., Водачкова О., Завлин П., Казанцев А. та ін. Дослідження особливостей інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості відображається в працях таких вчених, як **Бажанов О., Деречинський Ю., Гуткевич С.** та інші.

Проведені дослідження охоплюють цілу низку питань, пов'язаних з інноваційно-інвестиційним проце-

сом як механізмом, що об'єднує попит та пропозицію, тобто тих, хто пропонує гроші, і тих, хто пред'являє попит на інвестицію.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо створення інноваційної програми та стимулювання надходження інвестицій в економіку малих і середніх підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з основних факторів, який сприяє припливу інвестицій у регіон є створення інноваційної програми розвитку малого й середнього бізнесу, яка найбільш точно характеризує інвестиційні процеси в регіонах. Існує кілька визначень, що характеризують інноваційний розвиток як об'єкт досліджень. Інноваційний розвиток являє собою сукупність характерних для кожної місцевості факторів, що визначають можливості компанії і формують у них стимули до здійснення продуктивних перетворень, створення робочих місць і розширення діяльності. При цьому політика та дії органів державної управління чинить суттєвий вплив на інноваційний розвиток, частоту й ефективність впровадження на підприємстві інновацій, впливаючи на витрати, ризики та обмеження конкуренції.

Головні учасники інноваційного розвитку – це держава, компанії та фізичні особи, причому кожний із них може брати участь у процесі як на боці попиту, так і на боці пропозиції. Протікання інноваційних процесів, їх характер, інтенсивність та результативність, а також управління ними залежить тільки від інвестиційного клімату, що сформувався в державі, тобто від стану правового, фінансового, соціально-економічного та суспільно-політичного середовища в її межах, яке зумовлює ту чи іншу ступінь привабливості для інвестицій.

З точки зору вкладення інвестицій в Миколаївському регіоні є великий потенціал. Враховуючи природно-кліматичні умови, тут може знайти серйозний розвиток туризм. У Миколаївській області зберігся промисловий потенціал, який за наявності замовлень здатний випускати високотехнологічну продукцію. Великі перспективи є в кораблебудування, в морських логістичних технологіях. Вантажовідправники в Україні активно інвестують у сферу морської логістики та в морські термінали. При цьому вони не обмежують діяльність створенням спеціального відділу морської логістики або будівництвом складів для зберігання вантажу. Ці фактори, а також надлишкові трудові ресурси при серйозних капітальних вкладеннях можуть зробити Миколаїв-

ський регіон привабливим регіоном для інвесторів. Так, за минулий рік Миколаївська область була представлена двома проектами.

1. Будівництво ТОВ «Нептун Солар» сонячних електростанцій у с. Таборівка Вознесенського району. Встановлена потужність електростанції становить 29,3 МВт. Гелеві електростанції не впливають

Статтю присвячено можливостям залучення іноземного капіталу в Миколаївській регіоні, а також перспективним напрямкам інвестування малих і середніх підприємств. Надано рекомендації для поліпшення інноваційних заходів регіону.

The article is devoted to the possibility of attracting foreign capital in Mykolaiv region and promising areas for investment of SMEs. Recommendations for improvement of innovative measures in the region are also offered.

на місцеву екологію, вони не шумлять і не створюють ніяких відходів. Загальна вартість проекту – 775 млн. грн.

2. Будівництво ТОВ «Ю-Порт Очаків» першої черги комплексу з перевантаження та зберігання зернових культур в Очаківському районі. Проектний вантажообіг комплексу визначено в обсязі 0,5 млн. тонн зернових на рік. Розрахункова продуктивність перевантажувального комплексу з прийому зерна становитиме 175 тонн / рік, а з навантаження на морські судна – 500 тонн / рік.

Разом з тим одним з факторів, що формують сприятливий інвестиційний клімат у регіоні, є підтримка розвитку малих і середніх підприємств. Політика держави щодо розвитку і підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) обумовлено тим, що МСП відіграють важливу роль у підтримці зайнятості, впровадженні інновацій, забезпеченні конкуренції та створенні економічного багатства. Визначимо переваги МСП. Очевидним є те, що робота в малому і середньому бізнесі:

- залучає до складних, динамічних та ризикованих ситуацій;
- приносить психологічне задоволення;
- дозволяє бути власним керівником;
- гарантує безпеку робочого місяця;
- збільшує можливості працевлаштування членів сім'ї;
- збільшує фінансові вигоди.

Відповідно до Цивільного кодексу України від 16.01.2003 № 435-IV до суб'єктів малого та середнього підприємництва відносяться внесені в єдиний державний реєстр юридичних осіб споживчі кооперативи та комерційні організації (за винятком державних і муніципальних підприємств), а також фізичні особи, внесені до єдиного державного реєстру індивідуальних підприємців, що здійснюють підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи (далі – індивідуальні підприємці), селянські (фермерські) господарства, середня чисельність працівників за попередній календарний рік яких не повинна перевищувати: а) для середніх підприємств – від 101 до 250 осіб включно; б) для малих підприємств – до 100 осіб включно; в) для мікропідприємства – до 15 осіб. Граничні значення виручки від реалізації товарів (робіт, послуг) за попередній рік без урахування податку на додану вартість для наступних категорій суб'єктів малого та середнього підприємництва не повинні перевищувати граничні значення, встановлені Урядом України для кожної категорії суб'єктів малого та середнього підприємництва. Більше того, категорія суб'єкта малого або середнього підприємництва визначається відповідно до найбільшого за значенням і змінюється лише у випадку, якщо граничні значення вищі або нижчі вказаних граничних значень протягом двох календарних років (наступних один за іншим).

У Миколаївській області на даний час зареєстровано 88,8 тис. суб'єктів малого та середнього підприємництва. З них 48 800 (54,9%) працюють в обласному центрі, 27500 суб'єктів (31,0%) – в районах області, 12500 суб'єктів (14,1%) зареєстровано в містах обласного значення. Але кількість суб'єктів підприємницької діяльності в області у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зменшилася на 839 одиниць, або на 0,9%. У Миколаївській області на 10 тисяч осіб припадає 406 суб'єктів підприємництва. Цей показник вищий у таких містах, як Київ (599) і Севастополь (465), а також у Київській (429), Одеській (419) та Харківській (410) областях.

Більшу частину підприємців Миколаївської області (71,7%) становлять фізичні особи, частка юридичних осіб досягає 28,3% від загальної кількості суб'єктів малого та середнього бізнесу. У розрізі видів економічної діяльності пріоритетною сферою діяльності підприємців залишаються торгівля та сфера послуг, питома вага яких у загальному обсязі реалізації досягає 64%. Частки промисловості, сільського господарства та будівництва становлять відповідно 9,7; 8,8 та 7%; надання послуг транспортних перевезень – 4,7%, операції з нерухомим майном – 4%. Частка всіх інших галузей – менше 1%. Кількість працівників,

Таблиця. Банківське кредитування по Миколаївській області станом на 01.09.2013 року, млн. грн.

Орієнтація банківського кредитування	Сума
Аграрний сектор економіки	4389,6
Підприємства переробної промисловості	2705,0
Торгівля	1995,4
Фізичні особи	1007,3

зайнятих на малих і мікропідприємствах, становить близько 49,7 тис. осіб, або 35,1% від загальної кількості зайнятих працівників області; близько 59,3 тис. осіб, або майже 42% працюють на середніх підприємствах.

У загальному обсязі реалізації продукції (робіт, послуг, товарообігу) в реальному секторі економіки та соціальній сфері області на частку середніх і малих підприємств припадає близько 56%, з них 25,6% – на малі підприємства. Підсумовуючи, можна констатувати, що малі та середні підприємства практично на 50% вирішують питання безробіття в області, роблять вагомий внесок у розвиток регіону та поповнення бюджету в цілому. Економіка України падає вже п'ять кварталів поспіль. Це не може не позначитися на наповнюваності бюджету ПФУ, тому що лівова частка його доходів формується з коштів, одержуваних із зарплат працюючих. Чим нижчі зарплати і чим менше українців працює – тим більший дефіцит бюджету ПФУ. Зокрема, згідно з даними самого Фонду поточний дефіцит становить 23 млрд. грн., а дотація з держбюджету – 83 млрд. грн. Але якщо не проводити постійне оновлення й поповнення матеріально-технічного забезпечення вищезазначених підприємств, то можна втратити велику частину з них. Малий і середній бізнес вимагає детального підходу з позиції інвестування. Для інноваційного розвитку МСБ необхідно здійснити певні заходи, а саме:

- 1) координація інноваційної діяльності та стимулювання інновацій;
- 2) створення правової бази інноваційних процесів, у тому числі системи захисту авторських права інноваторів та охорони інтелектуальної власності;
- 3) кадрове забезпечення інноваційної діяльності;
- 4) формування інноваційної інфраструктури (інноваційні фонди, промислові фінансові групи, холдингові компанії);
- 5) забезпечення соціальної та економічної спрямованості інновацій;
- 6) регіональне регулювання інноваційних процесів;
- 7) здійснення сприятливої кредитної, податкової та митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- 8) моніторинг реалізації інноваційної політики на підприємствах малого та середнього бізнесу;
- 9) фінансова підтримка малих підприємств (повне фінансування, часткове фінансування) тощо;
- 10) забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- 11) державні замовлення на проведення науково-дослідницьких робіт.

У сучасній Україні традиційна економіка краю зазнає змін. На передній план виходять також інші галузі, однак банківська система незмінно залишається основним фінансовим донором економіки Миколаївської області. Наступним чинником, що свідчить про підвищення ролі малих і середніх підприємств у поліпшенні інвестиційного клімату, є обсяги наданих ними кредитів (див. **табл.**), що автоматично сприяє активізації інвестиційної діяльності.

Розвиток суб'єктів малого підприємництва в регіоні відстає від загальноукраїнських показників. Інноваційно-інвестиційна діяльність є найбільш вагомим чинником економічного зростання, поліпшення економічної ситуації в країні та покращення добробуту

населення. Успішна інноваційно-інвестиційна діяльність можлива за умови створення сприятливого інвестиційного клімату, тобто середовища, в якому проходять інноваційно-інвестиційні процеси, адже це сукупність всіх факторів макро- та мікросередовища, які впливають на рішення інвесторів щодо вкладання коштів. Інвестиційний клімат формується під впливом політичних, економічних, соціальних та інших факторів, що визначають умови інвестиційної діяльності в регіоні та ступінь ризику інвестування.

У контексті досліджуваної проблеми можна стверджувати, що в регіоні та в країні в цілому відсутні об'єктивні передумови для формування привабливого інноваційно-інвестиційного середовища. Для створення сприятливого інвестиційного клімату малого та середнього підприємництва необхідно виконати програму відтворення економіки за такими етапами:

- визначення основних складових інвестиційного середовища та напрямів його удосконалення;
- формування стратегічних напрямів розвитку малих і середніх підприємств регіону;
- визначення основних регіональних особливостей, які сприяють залученню іноземних інвестицій, ресурсного потенціалу виробничого сектора економіки області та створення координаційної системи, яка сприяє розвитку інвестиційного процесу.

Для стимулювання залучення інвестицій в економіку регіону розроблено стратегію розвитку інвестиційної діяльності підприємництва регіону з урахуванням факторів інвестиційного середовища. Однією зі складових даної стратегії є розробка програми залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки. Заходами програми передбачається розширення бази інвестиційних ресурсів шляхом створення сприятливих умов в аграрних підприємствах для інвесторів. Реалізація програми дозволить: по-перше, поліпшити інвестиційний клімат, по-друге, забезпечити збільшення інвестицій в аграрному секторі як однієї з пріоритетних галузей економіки сільськогосподарських підприємств, що дасть можливість йому розвиватися належним чином і приносити високі прибутки.

Поза увагою залишаються малі та середні підприємства інших галузевих напрямів, тому що не було визнано їх актуальності. Для залучення інвестицій в економіку малих та середніх підприємств різногалузевих напрямів необхідно вдосконалити інвестиційну політику держави. Вона повинна бути спрямована на залучення іноземних інвестицій шляхом врахування інтересів як іноземних, так і вітчизняних інвесторів.

Основними принципами інвестиційної політики у найближчій перспективі повинні стати:

- формування й ефективне використання (включаючи координування) всіх джерел інвестування;
- встановлення оптимального співвідношення участі вітчизняних та іноземних інвесторів;
- залучення іноземного капіталу при дотриманні вітчизняних інтересів;
- розширення фінансово-інвестиційних можливостей регіонів у проведенні активної інноваційно-інвестиційної політики, створенні привабливого інвестиційного клімату;
- створення мотивацій для довгострокового вкладання інвестицій;
- підвищення ролі внутрішніх джерел накопичень для фінансування інвестиційних проектів;
- розвиток інвестиційної інфраструктури, що відповідає ринковій економіці та стимулювання розвитку фондового ринку;
- стимулювання інвестиційної активності та реалізації інвестиційних проектів у малих та середніх підприємствах;
- формування державного інвестиційного попиту (формування державних і спільних з регіонами програм, пайова участь держави в комерційних проектах, державне замовлення, випуск державних цінних паперів);

□ підтримка або формування сприятливого інвестиційного клімату в стратегічно важливих галузях розвитку малих та середніх підприємств заходами кредитної та податкової політики.

ВИСНОВКИ

За показником легкості ведення бізнесу Україна посіла 152-е місце (зі 183 країн), тоді як країни нашого регіону посіли значно вищі позиції: Росія – 120, Казахстан – 47, Молдова – 81, Білорусія – 69, Польща – 62. Таким чином, Україна програє конкурентну боротьбу не тільки розвиненим країнам, а й «колишнім партнерам» по Радянському Союзу. Треба сконцентрувати увагу на покращенні інноваційно-інвестиційного клімату в нашій державі. В умовах ринкової економіки залучення інвестицій є найбільш вагомим чинником економічного зростання, поліпшення економічної ситуації в країні та покращення добробуту населення. Дослідження свідчать, що перешкоджають широкомасштабному залученню інвестицій в економіку малих та середніх підприємств такі фактори:

- нестабільність законодавчої бази;
- непрогнозованість інноваційно-інвестиційної діяльності як однієї зі складових бізнесу;
- низький рівень правового та судового захисту прав інвесторів;
- негативний інвестиційний імідж;
- низький рівень капіталізації прибутків підприємств;
- відсутність підготовленого менеджменту для роботи у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності;
- відсутність механізмів страхування інвестиційних ризиків;
- відсутність координаційного державного центру з питань сприяння залученню іноземних інвестицій.

Збільшенню інвестицій в економіку регіону сприяють такі заходи:

- створення позитивного інвестиційного іміджу на міжнародному рівні;
- інформаційне забезпечення процесу іноземного інвестування;
- сприяння реалізації системи інвестиційних проектів, що мають суттєвий вплив на розвиток економіки області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про підприємництво».
2. Закон України «Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва».
3. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва на період до 2015 року. «Влада і бізнес: від стратегії підтримки до стратегії партнерства». – Київ, 2008. – 26с.
4. Олександр Борковські, Міхал Клепка, Кишиштоф Матусяк, Ежи Штшельц. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу. – Познань / Київ, 2005. – 186с.
5. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2002. – 254с.
6. Варналії З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – К.: Товариство «Знання», КОО, 2001. – 277 с.
7. Малий та середній бізнес / За ред. В.Е. Сахарова. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2003. – 368с.
8. Україна в цифрах. Статистичний щорічник України за 2007 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Видавництво «Консультант», 2008. – 260с.
9. Статистичний щорічник Херсонської області за 2007 рік / За ред. В.А. Вознюка. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області, 2008. – 512с.
10. Назаров В., Ващук Я. Державна інноваційна політика на регіональному рівні // Ділова Україна. – 2001. – № 44.
11. Боліновська Н. Я. Інвестиційна діяльність в умовах ринкової трансформації економіки України / Н. Я. Боліновська // За матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції і проблеми розвитку інвестиційно-будівельного комплексу». – Тернопіль, 2007. – С. 108-110.
12. Власюк Ю.О. Державне регулювання інвестиційної діяльності / Ю.О. Власюк // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва / Сер. «Економіка АПК і природокористування», 2007. – № 8. – С. 79-83.
13. Маловичко А.С. Проблеми оцінки інвестиційної привабливості підприємств / А.С. Маловичко // Економіка і регіон. Науковий журнал. – Полтава: ПНТУ, 2010. – №4. – С. 126-129.
14. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030435.html
15. Інтернет ресурс: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>